

II. évf. 2017. 2. szám

Kisebbségi SZEMLE

KÁRPÁATALJA

Nyelvhasználat

Oktatás

Állampolgárság

Migráció

ERDÉLY

Jakabffy és a német kérdés

NPKI | NEMZETPOLITIKAI
KUTATÓINTÉZET

A Kisebbségi SZEMLE

a Nemzetpolitikai Kutatóintézet folyóirata.

Kiadja a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.

NPKI | NEMZETPOLITIKAI
KUTATÓINTÉZET

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

Kiadó: *Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.*

1016 Budapest, Gellérthegy u. 30–32.

Internetcím: www.bgazrt.hu

Felelős kiadó: *Erdélyi Rudolf Zalán*

Tel.: +36 1 795 2012

E-mail: gabor.pulai@bgazrt.hu

Szerkesztőség: *Nemzetpolitikai Kutatóintézet*

1016 Budapest, Gellérthegy u. 30–32.

Internetcím: www.npki.hu

Felelős szerkesztő: *Kántor Zoltán*

Szerkesztőségi titkár: *György Katalin*

Tel.: +36 1 795 4614

E-mail: katalin.gyorgy@bgazrt.hu

Nyelvi lektor: *Fülöp Éva*

Borítóterv: *Kőfaragó Anna*

A borítón megjelenített fénykép forrása:

Art and Picture Collection, The New York Public Library. „Hungarian Design.”

The New York Public Library Digital Collections. 1911.

<http://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e1-0219-a3d9-e040-e00a18064a99>

Nyomás és kötés: *Kapitális Nyomdaipari Kft.*

4002 Debrecen, Balmazújvárosi út 14.

HU ISSN 2498-8049

TARTALOM

TANDEM: UKRÁN-MAGYAR EGYÜTTÉLÉS KÁRPÁTALJÁN

FERENC VIKTÓRIA – MOLNÁR JÓZSEF: A TANDEM 2016 KUTATÁS ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA ÉS MINTAVÉTELI ELJÁRÁSA	5
--	---

FERENC VIKTÓRIA: A NEMZETI-ETNIKAI IDENTITÁS ÉPÍTŐKÖVEI KÁRPÁTALJAI UKRÁNOK ÉS MAGYAROK KÖRÉBEN	21
--	----

CSEERNICKÓ ISTVÁN: NYELV, NYELVTUDÁS ÉS NYELVHASZNÁLAT KÁRPÁTALJÁN	41
---	----

RÁKÓCZI KRISZTIÁN: MAGYAR-UKRÁN KAPCSOLATOK AZ EGYÉN ÉS A KÖZÖSSÉG SZINTJÉN, VALAMINT A MAGYARORSZÁGI TÁMOGATÁSPOLITIKA MEGÍTÉLÉSE	65
--	----

SZANYI-F. ELEONÓRA – FALUDI JULIANNA – ILLYÉS GERGELY: ELVÁGYÓDÁS, ELVÁNDORLÁS – MIGRÁCIÓS FOLYAMATOK KÁRPÁTALJÁN	85
--	----

KISEBBSÉGPOLITIKA

BODÓ BARNA: AZ ERDÉLYI NÉMET KÉRDÉS ÉS JAKABFFY	109
---	-----

RESUME	143
--------	-----

SZÁMUNK SZERZŐI	147
-----------------	-----

TANDEM:
UKRÁN-MAGYAR EGYÜTTÉLÉS
KÁRPÁTALJÁN

FERENC VIKTÓRIA – MOLNÁR JÓZSEF:

A TANDEM 2016 KUTATÁS

ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA ÉS MINTAVÉTELI ELJÁRÁSA

A TANDEM 2016 elnevezésű kutatás célcsoportja Kárpátalja többnemzetiségű lakosságán belül az ukrán és a magyar etnikumú népesség volt (lefedve ezzel Kárpátalja teljes népességének 92,6%-át).¹ A papíralapú kérdőíves felmérés 2016. május–augusztus folyamán zajlott összesen 74 kárpátaljai településen. A felmérés kétnyelvű volt: magyarul 44 településen, ukránul 55 településen folyt kérdezés, ezek közül 24 helységben magyar és ukrán nyelven egyaránt volt kérdőívezés.

A beszédes elnevezés (TANDEM) már előre jelzi, hogy a kutatás során különösen *az ukrán-magyar együttélés jellegzetességeire* voltunk kíváncsiak, ezért is törekedtünk arra, hogy értelmezhető mennyiségű ukrán és magyar almintát is gyűjtsünk a kutatás során. Az almintákat a kérdőív nyelve határozta meg és nem az adatközlő önbevalláson alapuló nemzetisége, amely a lekérdezés után nem esett teljes mértékben egybe a kérdőív nyelvével (a külső, kérdezőbiztosok általi beazonosítás és az önbevalláson alapuló elsődleges nemzetiség közötti eltérés körülbelül 10% körül volt mintkét csoport körében). A Kárpátalján eddig megvalósult szociológiai kutatások sorában a TANDEM épp azzal hozott újat, hogy egyedülálló módon azonos módszerekkel vizsgálta a Kárpátalján élő magyar kisebbséget és ukrán többséget.

A kérdőív összesen 90 kérdést tartalmazott, amelyek nyolc főbb témát jártak körül. Az általános (1) szocio-demográfiai adatok mellett rákérdeztünk (2) az identitásra, (3) az etnikumközi viszonyokra, (4) a nyelvhasználatra, (5) a vallási kötődésre és az adatközlők értékrendjére, (6) Magyarország Kárpátalja felé irányuló támogatáspolitikájának megítélésre, (7) a kárpátaljaiak társadalmi közérzetére és politikai részvételére, és végül (8) a helyiek elvagyódási, elvándorlási szándékaira.

A felmérés hat kutatóműhely együttműködésének eredménye. A Nemzetpolitikai Kutatóintézet, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontja, a Lehoczky Tivadar Társadalomkutató Intézete és a Momentum Doctorandus társadalmi szervezet közösen irányították a kutatást, az ukrán lakosság körében végzett terepmunka kivitelezésében az Ungvári Nemzeti Egyetem Szociológiai és Szó-

1 A 2001-es népszámlálás adatai alapján. Lásd: Molnár József – Molnár D. István: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Poliprint: Ungvár, 2005.

ciális Munka Tanszéke, valamint a Kárpáti Közvélemény-kutató Központ működtek közre. A kutatás vezetője Ferenc Viktória volt, a kutatásban aktívan részt vevő kutatók Csernicskó István, Darcsi Karolina, Molnár József, Rákóczi Krisztián és Szanyi-F. Eleonóra voltak. A kérdőívek kitöltésében 97 kérdezőbiztos volt segítségünkre. A kutatás támogatója Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye és Kárpátalja Együttműködésének Összehangolt Fejlesztési Feladatainak Kormányzati Koordinációjáért Felelős Kormánybiztosa, Grezsa István volt.

A kutatás során összesen 1212 felnőtt adatközlőt kérdeztünk meg: közülük 398 fő magyar nyelven, 814 fő pedig ukrán nyelven válaszolta meg a kérdőív kérdéseit. A kárpátaljai ukrán, illetve magyar népesség gazdaságilag aktív korosztályát (18–64 évesek) felölölő minta kialakítása során elsődleges szempont volt, hogy egyaránt értékelhető almintákat nyerjünk a két nemzet által különböző arányban lakott falvakból és városokból. Ehhez a településeket mindkét esetben öt csoportba soroltuk: ahol az érintett etnikum aránya < 5%, 5–30%, 30–70%, 70–95%, > 95% volt 2001-ben.

A legutóbbi, 2001-es népszámlálás² során az 1 010 000 fős ukrán lakosság közül mindössze 1256 fő élt olyan magyar többségű településen, ahol az arányuk nem érte el az 5%-ot (34 ilyen volt). Ez az előzetesen 800 fősre tervezett mintában mindössze 1 elemmel lett volna arányosan képviselve. Hogy képet nyerjünk a szórvány ukránság véleményéről is, a csoport 50 mintaelemmel való lefedése mellett döntöttünk, vagyis a mintavétel *reprezentatív*, de az adott etnikum települési aránya szempontjából *nem arányosan rétegzett* változatát választottuk. Az ukránok által 5–30%-ban lakott településeken (38 volt ilyen) 7604 ukrán élt, ami 6 fős mintát indokolt volna. A kategória reprezentativitása érdekében ezt is 50 főre bővítettük. Az etnikailag vegyes településeken, ahol az ukránok aránya 30–70% (ezek száma 26 volt), 32 512 ukrán élt, amire arányosan 26 mintaelem jutott volna. Ezt 100-ra egészítettük ki. A 70–95%-ban ukránok által lakott településekre – ahol számottevő, legalább 3%-os magyar népesség él – arányosan 211 mintaelem jutott volna, ám a fent leírt módosítások eredményeként ez 200-ra redukálódott. Nem soroltuk ide azokat az ukránok által hasonló arányban lakott településeket, ahol nincs jelentős együtt élő magyar kisebbség. A kategória 26 településén 2001-ben 267 ezer ukrán élt, ami 2016-ra – számításaink szerint – közel 278 ezerre bővült. 704 ezer ukrán lakos élt olyan településen, ahol a magyarok jelentéktelen számban és arányban élnek. Az arányos minta 556 eleme helyett 400-zal terveztük lefedni az adott kategóriát. Technikai okok miatt végül az utóbbi két részmintában 203, illetve 411 sikeres lekérdezés történt.

2 A nemzetiségi összetétel többé-kevésbé hiteles számbavételének továbbra is a census az elsődleges módja. Az azóta eltelt közel 15 év alatt, természetesen, történtek jelentős változások az egyes etnikumok lélekszámában, illetve összetételében, amit a rendelkezésünkre álló adatok alapján igyekeztünk követni.

A teljes ukrán mintára vonatkozó valós átlagértékek így súlyozott átlaggal számíthatók az egyes településkategóriáknak megfelelő alábbi súlytényezőkkel³: < 5% ukrán – 0,0204, 5–30% ukrán – 0,1221, 30–70% ukrán – 0,2646, 70–95% ukrán – 1,0576; > 95% ukrán – 1,3765. A súlytényezők az adott lakossági kategória teljes vizsgált népességen belüli arányának és a ráeső részminta teljes mintán belüli arányának a hányadosaként álltak elő. Így, mivel a több mint 95%-ban ukránok által lakott településeken él a 18–64 éves kárpátaljai ukránok 69,5%-a (0,695-ed része), és 411 kérdőívet töltöttek ki a 814-ből e kategória képviselői (az összes kérdőív 0,505-ed részét), az összegzéseknél $0,695/0,505=1,3765$ lesz a súlytényezőjük.

A népszámlálás adatai szerint 2001-ben Kárpátalján 151 516 fő volt a magyarok lélekszáma. Közülük mindössze 2750 fő élt olyan településen, ahol az arányuk nem érte el az 5%-ot, ebből 1326 (48,2%) városban vagy városi típusú településen⁴. Ez a 400 fős mintában mindössze 7 elemmel lett volna arányosan képviselve. Hogy képet nyerjünk e kis létszámú szórvány véleményéről is, az ukrán mintában alkalmazott módhoz hasonlóan, a csoport 50 mintaelemmel való lefedése mellett döntöttünk. E kategória mintaelemeit az átlagszámításoknál ennek megfelelően 0,1393-es súlytényezővel vettük figyelembe. A további négy kategória mindegyikének településein elegendő számú magyar él az arányos mintavételhez, így a fennmaradó 348 válaszadó az ott élő munkaképes korú felnőtt magyar népesség számával közel arányosan került kiválasztásra az alábbiak szerint: 5–30%-os magyar népességű településeken – 62 megkérdezett; 30–70%-os magyar népességű településeken – 89 megkérdezett; 70–95%-os magyar népességű településeken – 136 megkérdezett; > 95%-os magyar népességű településeken – 61 megkérdezett. A megfelelő súlytényező az 5–30%-ban magyarlakta települések esetében 1,1533, a három fennmaradónál 1,1172 lett.

A rétegzett minta kialakításának következő lépésében a kárpátaljai ukrán és magyar felnőtt népesség jelenlegi *kor és nem szerinti összetételét* vettük figyelembe, de ezek csak közvetett adatok alapján voltak levezethetők. A korösszetétel reprezentativitásának a biztosítására a felnőtt munkaképes korú népességet három korcsoportra osztottuk: 18–29, 30–49, valamint 50–64 évesekre. A népesség kor és nem szerinti megoszlását közigazgatási egységek és településtípusok szerint a tanulmány mellékleteként közöljük. Az ukrán minta korbeosztása alapjául a 18–64 éves teljes kárpátaljai lakosság megfelelő mutatóit vettük, mivel a többségi nemzetre vonatkozó strukturális mutatók nem térnek el jelentősen azoktól. A gazdaságilag aktív korcsoportokhoz tartozó magyar népesség közigazgatási egységek és településtípusok szerinti eloszlásának, valamint kor és nem szerinti összetételének becs-

3 A jelen folyóiratban megjelent elemzések már a súlyozott adatokon alapulnak.

4 Az ukrán településrendszerben a szovjet időkből maradt fenn a falvak és városok közötti átmenetet képviselő városi típusú települések kategóriája. Ide sorolják azokat a településeket, amelyek bizonyos szempontok szerint a városokhoz, mások alapján viszont inkább a falvakhoz állnak közelebb. Népességüket a városi lakosság kategóriájába sorolják.

lésekor felhasználtuk a 2001-es népszámlálás korszpecifikus nemzetiségi adatait, továbbá a migrációs mozgások, valamint a megfelelő halálozási táblák elérhető adatait is.

A becslések során felhasznált források a következők voltak:

- a legutóbbi, 2001-es ukrajnai népszámlálás anyanyelvi, nemzetiségi, korszerkezeti stb. adatai, különböző (megyei, járási, települési, nemzetiségi) hozzáférhető bontásokban⁵;
- a népességszám, illetve korösszetétel 2014-es járási bontású adatai⁶; a kárpátaljai népesség halálozási táblái⁷;
- az utóbbi évek járási bontású migrációs adatai⁸;
- tudományos publikációk, sajtóközlemények, cikkek⁹;
- szakmai konzultációk.

Figyelembe vettük a *végzettség szerinti megoszlást* is, településtípusok, nem és kor szerinti bontásban. A felsőfokú végzettségűek arányát a vizsgált sokaságon, illetve a közigazgatási egységek, korcsoportok és nemek képezte részsokaságokon belül szintén csak közvetett adatok alapján tudtuk becsülni, mivel ilyen jellegű átfogó felmérés legutóbb 15 éve, a 2001-es népszámláláskor történt, és a kapott eredmények is csak részlegesen lettek publikálva. Számításaink alapját a kárpátaljai felsőoktatási intézmények hallgatói létszámokra, összeté-

- 5 Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal (Закарпатське обласне управління статистики), 2003: Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень). Ужгород. 84.
Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003: Adattár.
Ukrajna Statisztikai Állami Bizottsága (Державний комітет статистики України), 2004: Розподіл населення найбільш численних національностей України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. CD-ROM. Київ.
- 6 Kárpátaljai Megyei Statisztikai Főhivatal (Головне управління статистики у Закарпатській області), 2014: Закарпаття у демографічному вимірі. Статистичний збірник. Ужгород, 2014.
- 7 Kárpátaljai Megyei Statisztikai Főhivatal, 2011: Adattár.
Kárpátaljai Megyei Statisztikai Főhivatal (Головне управління статистики у Закарпатській області), 2016: Смертність населення області. Статистичний збірник. Ужгород, 2016. 98.
- 8 Kárpátaljai Megyei Statisztikai Főhivatal (Головне управління статистики у Закарпатській області), 2014: Закарпаття у демографічному вимірі. Статистичний збірник. Ужгород, 2014.
Kárpátaljai Megyei Statisztikai Főhivatal (Головне управління статистики у Закарпатській області), 2016. Letöltés helye: www.uz.ukrstat.gov.ua; letöltés ideje: 2017. 11. 20.
Ukrajna Állami Migrációs Szolgálat (Державна міграційна служба України), 2015: Інформаційний бюлетень Державної міграційної служби за 2014 рік. Київ. Letöltés helye: dmsu.gov.ua/images/pro-dms/centr/2014_byuleten.pdf; letöltés ideje: 2017. 11. 20.
Ukrajna Állami Migrációs Szolgálat (Державна міграційна служба України), 2016: Міграційний профіль України 2011-2015. Київ. Letöltés helye: dmsu.gov.ua/images/files/MP2015.pdf; letöltés ideje: 2017. 11. 20.
- 9 Nemzetközi Migrációs Szervezet (Міжнародна організація з міграції (МОМ) Представництво в Україні), 2016: Міграція в Україні. Факти і цифри. Letöltés helye: http://iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf; letöltés ideje: 2017. 11. 20.

telekre vonatkozó fellelhető adatai, valamint tudományos publikációk, sajtóközlemények, cikkek, továbbá szakmai konzultációk képezték¹⁰.

A városlakó ukránok körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya jóval magasabbnak bizonyult és korcsoportonként alig változott: a fiatal férfiak körében 22, a kortárs hölgyek között 23%, 30 és 49 év között megfelelően 22 és 24%, az 50 év fölöttiek esetében mindkét nemnél 23–23%. A falusi ukrán népesség fiatal korosztályában a férfiak körében 9%-nak, a nők között 13%-nak adódott a felsőfokú végzettségük aránya, a középkorúaknál megfelelően 8 és 12%-nak, az időskorúaknál – 6 és 8%-nak. Ám, a magyarlakta falvak szórványukránsága körében ezeket indokoltnak láttuk megkétszerezni, mivel a betelepült népesség körében¹¹ a diplomások száma jóval átlagon felüli. Összesen 125 felsőfokú végzettségű adatközlő került az ukrán mintába, ami a 800 fős minta 15,5%-át teszi ki, és ez – a nem arányos mintavétel ellenére – jól közelíti a felsőfokú végzettségűek gazdaságilag aktív korú népességen belül becsült 14,5%-os arányát.

A magyarok képzettségi mutatói Kárpátalján jóval kedvezőtlenebbek az ukránokénál. A városlakók körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a férfiaknál korcsoportonként alig változik, 13–15% között volt 2016-ban. A nők esetében a 18–29 éves korosztály megfelelő adatát a forrásaink alapján 23%-ra becsültük, míg az idősebb korosztályok esetében a férfiakéval közel megegyezőnek, 13–14%-nak. A falvak magyarsága körében a diplomások aránya a városiak felét sem érte el: a férfiak esetében 4–5%, a nőknél 6 (a közép- és időskorúak között) és 8% (a fiatalok körében) volt.

Kárpátalján 2001-ben 135 olyan település volt, ahol legalább 20 magyar anyanyelvű lakos élt. Nyilvánvalóan nem volt cél ezek mindegyikének a bevonása a vizsgálatba, gyakorlatias megfontolásokból elegendőnek láttuk 43 településről venni a mintát. Ezen települések körének a meghatározása az alábbiak szerint történt:

- A nagyobb, valamilyen szempontból különleges települések saját jogon bekerültek a mintába, az ott élő felmérésbe vont népesség számával arányosan (pl. Beregszász, Nagydobrony, Visk).
- A hasonló etnikai, földrajzi, szerepköri sajátosságokkal rendelkező településeket kisebb regionális csoportokba vontuk össze, amelyeket a mintában egy-egy jellemző

10 Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003: Adattár. Ukrajna Statisztikai Állami Bizottsága (Державний комітет статистики України), 2004: Розподіл населення найбільш численних національностей України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. CD-ROM. Київ. Kárpátaljai Megyei Statisztikai Főhivatal (Головне управління статистики у Закарпатській області), 2016: Статистичний щорічник Закарпаття у за 2014 рік. Ужгород, 2015. Orosz Ildikó – Csernicskó István – Ambrus Pál – Kristofóri Olga: A magyar nyelvű/nyelvi oktatás startégiai kérdései Kárpátalján, 2008. In: Orosz Ildikó (szerk.): *Két évtized távlatából*. PoliPrint: Ungvár, 2012. 67–242.

11 A magyar többségű települések szórványukránsága jelentős részben képzett szakemberként (tanár, orvos, agrármérnök stb.) lett idevezényelve a szovjet korszakban.

képviselőjük jelenít meg, a teljes csoport 18–64 éves magyar lakosságának számával arányosan.

- Mint fentebb jeleztük, az 5% alatti szórványmagyarságot az arányos 7 fős helyett 50 fős minta reprezentálja. A mintát a csoport földrajzi elterjedésének, illetve településtípusonkénti eloszlásának figyelembe vételével 6 településen osztottuk el.
- A magyarok által 95%-ot meghaladó arányban lakott településekre az arányosan kiosztott 348 kérdőívből 61 jutott. Ilyen települések (számuk 22) a magyar nyelvterület által érintett négy járásban, a Beregszásziban, Munkácsiban, Nagyszőlősiiben és Ungváriban vannak, a TANDEM kutatás magyar része közülük 6-ot érintett.
- A minta legnépesebb kategóriája a magyarok által 70–95%-ban lakott településeké lett, 136 megkérdezett jutott ide. Ezek úgyszintén a magyar nyelvterület négy járásában találhatók. A 44 helység közül 12 került a mintába.
- Az etnikailag vegyes lakosságú településekre 89 mintaelem jutott. A 27 település közül – amelyek között a nyelvterületen, illetve annak peremzónájában fekvőkön kívül nyelvszigetek is vannak – 11 bevonását láttuk indokoltnak a vizsgálatokba.
- Az 5–30%-os lakhelyi arányt elérő népesebb szórványmagyarság 23 településéből 9 került a mintába, összesen 62 lekérdezett lakossal.

Össességében tehát a 43 kárpátaljai településről a fent leírt kritériumoknak megfelelően vett 398 fős minta megalapozottan tekinthető a 18–64 éves kárpátaljai magyar népesség nem arányosan rétegzett reprezentatív mintájának.

MELLÉKLET

Közigazgatási egység	Adott korcsoport százalékaránya a teljes 18–64 éves népességen belül, férfiak			Adott korcsoport százalékaránya a teljes 18–64 éves népességen belül, nők		
	18–29	30–49	50–64	18–29	30–49	50–64
Ungvár	13,0	22,0	11,8	13,1	23,9	16,3
Beregszász	13,0	21,5	12,4	12,7	22,9	17,5
Munkács	12,1	23,3	11,5	13,8	23,4	15,9
Huszt	12,0	21,8	13,2	11,9	23,5	17,6
Csap	12,8	22,5	13,5	12,8	23,0	15,3
Beregszászi járás (j.)	13,0	22,1	14,2	12,4	21,8	16,6
Nagybereznai j.	12,6	22,4	12,9	13,3	22,7	16,1
Nagyszőlősi j.	13,9	21,7	12,2	13,4	23,0	15,8
Volóci j.	10,8	21,0	16,3	11,6	21,1	19,2
Ilosvai j.	12,7	20,8	14,8	12,9	21,2	17,6
Ökörmezői j.	12,2	22,2	14,4	12,4	22,4	16,4
Munkácsi j.	13,7	21,1	13,9	12,9	21,6	16,8
Perecsenyi j.	14,4	21,3	13,6	13,3	20,6	16,8
Rahói j.	14,5	22,3	12,0	13,8	22,3	15,2
Szolyvai j.	11,9	22,0	13,4	12,1	23,2	17,4
Técsői j.	13,5	22,5	12,7	12,2	22,8	16,3
Ungvári j.	11,0	25,1	12,2	10,7	23,7	17,4
Husztai j.	14,0	21,8	14,0	12,8	22,2	15,2

1. táblázat: Az ukrán minta megoszlása nemek és korcsoportok szerint a városi népesség körében

Közigazgatási egység	Adott korcsoport százalékaránya a teljes 18–64 éves népességen belül, férfiak			Adott korcsoport százalékaránya a teljes 18–64 éves népességen belül, nők		
	18–29	30–49	50–64	18–29	30–49	50–64
Beregszász*	9,3	20,6	11,8	15,5	17,7	25,1
Huszt*	13,2	21,9	12,9	14,4	22,4	15,2
Beregszászi járás (j.)	12,8	22,2	13,8	12,8	22,4	16,0
Nagybereznai j.	13,1	22,2	14,4	13,3	20,7	16,3
Nagyszőlősi j.	14,5	22,2	12,6	14,0	22,5	14,2
Volóci j.	12,9	22,4	14,8	12,0	22,2	15,6
Ilosvai j.	14,6	22,2	13,0	13,7	21,7	14,8
Ökörmezői j.	14,4	23,3	13,9	12,9	21,6	13,9
Munkácsi j.	13,8	21,7	13,1	13,5	22,3	15,6
Perecsenyi j.	14,0	22,0	13,2	13,8	22,0	14,9
Rahói j.	15,1	22,8	12,3	14,3	22,1	13,3
Szolyvai j.	13,9	21,9	13,7	13,0	22,1	15,5
Técsői j.	14,6	23,7	12,5	13,5	22,0	13,6
Ungvári j.	13,1	22,4	13,3	13,1	22,3	15,8
Husztai j.	14,2	22,9	13,1	13,2	22,4	14,1

**2. táblázat: Az ukrán minta megoszlása nemek és korcsoportok szerint a falusi népesség körében
(*Beregszászhoz és Huszthoz tartoznak falvak is)**

Településtípus	Adott korcsoport százalékaránya a teljes 18–64 éves népességen belül, férfiak			Adott korcsoport százalékaránya a teljes 18–64 éves népességen belül, nők		
	18–29	30–49	50–64	18–29	30–49	50–64
Városok	13,0	21,2	13,2	12,1	22,5	18,0
Falvak	12,9	22,6	13,7	13,0	22,7	15,1

3. táblázat: A magyar minta megoszlása nemek és korcsoportok szerint a városi és a falusi népesség körében

Közigazgatási egység	Magyarok száma, 2001	Az itt élő magyarok aránya a kárpátaljai magyarságon belül, %, 2001	Mintaelemek száma	Mintaelemek aránya
Ungvár	7972	5,3	17	4,9
Beregszász	12 785	8,4	28	8,0
Munkács	6975	4,6	16	4,6
Huszt	1726	1,1	4	1,1
Csap	3496	2,3	8	2,3
Beregszászi j.	41 163	27,2	98	28,0
Nagybereznai j.	15	0,0	0	0,0
Nagyszőlősi j.	30 874	20,4	76	21,7
Volóci j.	25	0,0	0	0,0
Ilosvai j.	114	0,1	0	0,0
Ökörmezői j.	8	0,0	0	0,0
Munkácsi j.	12 871	8,5	31	8,9
Perecsenyi j.	78	0,1	0	0,0
Rahói j.	2929	1,9	5	1,4
Szolyvai j.	383	0,3	0	0,0
Técsői j.	4991	3,3	8	2,3
Ungvári j.	21 326	14,1	50	14,3
Husztai j.	3785	2,5	9	2,6

4. táblázat: A magyar mintába bevont települések adatai

Kategóriák az ukránok aránya szerint	Település	Közigazgatási egység	Mintaelemek száma	A reprezentált településcsoport a járáson belül (ha nincs kitöltve, a település csak saját magát reprezentálja)
> 95%	Somitanya	Beregszászi j.	2	A Beregszászi járás, egyben a magyar nyelvterület kis ukrán telepésfalvai
> 95%	Csontos	Nagybereznai j.	12	A Nagybereznai járás falvai
> 95%	Ilonokújfalu	Nagyszőlősi j.	28	A Nagyszőlősi járás falvai
> 95%	Vezérszállás	Volóci j.	11	A Volóci járás falvai
> 95%	Ilosva	Ilosvai j.	10	Iloncával
> 95%	Zárnya	Ilosvai j.	34	Nagy falvak
> 95%	Oláhcsertész	Ilosvai j.	13	Kis falvak
> 95%	Ökörmező	Ökörmezői j.	8	Volóccal
> 95%	Alsószinevér	Ökörmezői j.	9	Talabor-völgyi nagy falvak
> 95%	Iszka	Ökörmezői j.	13	Nagyág-völgyi kisebb falvak
> 95%	Szentmiklós	Munkácsi j.	6	Városi típusú települések
> 95%	Gorond	Munkácsi j.	17	Nagy síkvidéki falvak
> 95%	Beregszőlős	Munkácsi j.	22	Kis falvak, inkább a dombvidéken
> 95%	Perecseny	Perecsenyi j.	7	Nagybereznával
> 95%	Turjavágás	Perecsenyi j.	14	A Perecsenyi járás falvai
> 95%	Tiszaborkút	Rahói j.	25	A Rahói járás falvai
> 95%	Szolyva	Szolyvai j.	8	
> 95%	Malmos	Szolyvai j.	21	A Szolyvai járás falvai
> 95%	Dombó	Técsői j.	10	Városi típusú települések
> 95%	Bedőháza	Técsői j.	21	Tisza-völgy közeli nagy falvak
> 95%	Irhóc	Técsői j.	31	Félreeső nagy falvak
> 95%	Oroszmokra	Técsői j.	11	Kis, előnytelen fekvésű falvak
> 95%	Mélyút	Ungvári j.	15	Az Ungvári járás falvai
> 95%	Szeklence	Huszt j.	30	Huszt közeli nagy falvak
> 95%	Gázló	Huszt j.	22	Középfalvak távol a várostól
70–95%	Kovászó	Beregszászi j.	4	Kis ukrán falvak, kevés magyarral

70–95%	Nagyszőlős	Nagyszőlősi j.	15	
70–95%	Munkács	Munkács v.	49	
70–95%	Ungvár	Ungvár v.	66	
70–95%	Huszt	Huszt v.	19	
70–95%	Kőrösmező	Rahói j.	5	
70–95%	Rahó	Rahói j.	10	
70–95%	Nagybocskó	Rahói j.	8	Gyertyánligettel
70–95%	Técső	Técsői j.	5	
70–95%	Bustyaháza	Técsői j.	11	Királyházával
70–95%	Ketergény	Ungvári j.	8	Az Ungvári járás falvai
30–70%	Bátyú	Beregszászi j.	8	Beregszászi járási települések
30–70%	Csepe	Nagyszőlősi j.	6	Magyar többségű, Tiszán túli falvak
30–70%	Fancsika	Nagyszőlősi j.	10	Ukrán többségű, Tiszán inneni falvak
30–70%	Beregszász	Beregszász v.	30	
30–70%	Csap	Csap v.	13	
30–70%	Beregrákos	Munkácsi j.	8	A Munkácsi járás falvai
30–70%	Homok	Ungvári j.	11	Az Ungvári járás falvai
30–70%	Visk	Huszt j.	14	
5–30%	Tiszacsoma	Beregszászi j.	10	Kis falvak a járás déli részén
5–30%	Beregújfalu	Beregszászi j.	13	Nagy falvak a járás északi részén
5–30%	Nevetlenfalu	Nagyszőlősi j.	6	A Nagyszőlősi járás falvai
5–30%	Tiszaújlak	Nagyszőlősi j.	4	
5–30%	Aknaszlatina	Técsői j.	9	
5–30%	Szürte	Ungvári j.	8	Az Ungvári járás falvai
<5%	Sárosoroszi	Beregszászi j.	10	Kis falvak a járás keleti részén
<5%	Mezőkaszony	Beregszászi j.	9	Nagy falvak a járás nyugati részén
<5%	Tiszapéterfalva–Tiszabökény	Nagyszőlősi j.	14	A Nagyszőlősi járás falvai
<5%	Dercen	Munkácsi j.	7	A Munkácsi járás falvai
<5%	Nagydobrony	Ungvári j.	10	Az Ungvári járás falvai

5. táblázat: Az ukrán mintába vont települések adatai

Kategóriák a magyarok aránya szerint	Település	Közigazgatási egység	Mintaelemek száma	A reprezentált településcsoport a járáson belül (ha nincs kitöltve, a település csak saját magát reprezentálja)
> 95%	Gút	Beregszászi j.	7	Közepes falvak
> 95%	Hetyen	Beregszászi j.	14	Kis falvak
> 95%	Dercen	Munkácsi j.	10	Munkácsi járás falvai
> 95%	Batár	Nagyszőlősi j.	13	Közepes és kis falvak
> 95%	Tiszapéterfalva	Nagyszőlősi j.	11	Nagy falvak
> 95%	Eszeny	Ungvári j.	6	Ungvári járás falvai
70–95%	Vári	Beregszászi j.	11	Nagy falvak, félreeső fekvéssel
70–95%	Makkosjánosi	Beregszászi j.	25	Nagy falvak, előnyösebb fekvéssel
70–95%	Asztély	Beregszászi j.	10	Kis falvak, Mezőgecsével bezárólag
70–95%	Zápszony	Beregszászi j.	13	Közepes falvak a járás nyugati részén
70–95%	Beregújfalu	Beregszászi j.	10	Közepes falvak a járás keleti részén
70–95%	Csongor	Munkácsi j.	10	Munkácsi járás falvai
70–95%	Tiszaújlak	Nagyszőlősi j.	7	
70–95%	Nevetlenfalu	Nagyszőlősi j.	7	Tiszántúli falvak
70–95%	Verbőc	Nagyszőlősi j.	14	Tiszán inneni falvak
70–95%	Nagydobrony	Ungvári j.	13	
70–95%	Gálocs	Ungvári j.	6	Ungi határ menti kis falvak
70–95%	Nagygejőc	Ungvári j.	10	Latorca és Tisza menti falvak
30–70%	Beregszász	Beregszász v.	28	
30–70%	Bátyú	Beregszászi j.	5	
30–70%	Kisbakos	Beregszászi j.	3	Nagybakossal és Nagybaktával
30–70%	Csap	Csap v.	8	
30–70%	Visk	Husztai j.	9	
30–70%	Barkaszó	Munkácsi j.	4	
30–70%	Beregrákos	Munkácsi j.	7	Izsnyétével

30–70%	Csepe	Nagyszőlősi j.	6	A Tiszántúl magyar többségű falvai
30–70%	Fancsika	Nagyszőlősi j.	6	A Tiszán innen ukrán többségű falvai
30–70%	Homok	Ungvári j.	5	Ungvári agglomeráció
30–70%	Szürte	Ungvári j.	8	Ungvártól távolabbi falvak
5–30%	Huszt	Huszt v.	4	
5–30%	Munkács	Munkács v.	16	
5–30%	Nagyszőlős	Nagyszőlősi j.	10	Királyházával
5–30%	Tekeháza	Nagyszőlősi j.	2	Kisszámú falusi szórvány
5–30%	Kőrösmező	Rahói j.	5	Rahóval és Gyertyánligettel
5–30%	Aknaszlatina	Técsői j.	4	
5–30%	Técső	Técsői j.	4	
5–30%	Ungvár	Ungvár v.	17	
5–30%	Minaj	Ungvári j.	2	Ungvári agglomeráció
< 5%	Szolyva	Szolyvai járás	10	Latorca-völgy és Ung-völgy, Perecseny és Ilosva
< 5%	Terebes-fejérpatak	Rahói j.	8	Felső-Tisza-vidéki falvak
< 5%	Bustyaháza	Técsői j.	14	Felső-Tisza-vidéki városi típusú települések
< 5%	Baranya	Ungvári j.	11	Az Ungvári és Munkácsi járás települései
< 5%	Szőlősvégárdó–Szőlősegres	Nagyszőlősi j.	7	A Nagyszőlősi, Ilosvai és Beregszászi járás falvai

6. táblázat: A magyar minta közigazgatási egységek szerinti eloszlása

RESUME

Viktória FERENC – József MOLNÁR

An Introduction to the TANDEM 2016 Survey

The target group of the TANDEM 2016 Survey was the Ukrainian and Hungarian population of the multi-ethnic west Ukrainian region, Transcarpathia. The paper-based survey was carried out from May to August 2016. The survey was bilingual: in 44 settlements respondents answered our questions in Hungarian, in 55 in Ukrainian and in 24 settlements in both languages. The expression “TANDEM” implies that in this survey we put emphasis on the peculiarities of Hungarian-Ukrainian coexistence and the differences of perspectives on the same topics. All together we gathered 1212 questionnaires: 398 adult respondents answered our questions in Hungarian and 814 in Ukrainian according to a representative sample (the sample however was not proportionately stratified regarding the ethnic ratio of settlements).

Viktória FERENC

The National Identity of Transcarpathian Hungarians and Ukrainians

The study examines the national identity of Transcarpathian Hungarians and Ukrainians based on the TANDEM 2016 Survey and compares it to previous survey results. One of the most important findings of the paper is that among the criteria of belonging to an ethnic group good language skills and self-identification are the most important. Almost 20% of the respondents have a double identity construction, which is more frequent in the Ukrainian subsample. As it turns out, knowing the language of another ethnic group is the most determining factor in having a double identity. Regarding Ukrainians, they mostly identify themselves as belonging to the Ukrainian nation, which is followed by the identity of being Transcarpathian. Among the Hungarians the ‘Transcarpathian Hungarian’ attributive structure is the most popular. Citizenship related identity-categories (Hungarian, Ukrainian or double Hungarian–Ukrainian citizenship) falls far behind bonds related to ethnicity and locality. The bonds towards Ukraine as a country have loosened in recent

SZÁMUNK SZERZŐI

BODÓ Barna

Politológus, egyetemi docens, Sapientia Tudományegyetem Kolozsvári Kar, Európa Tanulmányok Tanszék

CSERNICKSKÓ István

Nyelvész, habilitált egyetemi docens, Pannon Egyetem, intézetvezető, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

FALUDI Julianna

Adjunktus, Média és Marketing Intézet, Gazdálkodástudományi Kar, Budapesti Corvinus Egyetem

FERENC Viktória

Nyelvész, kutató, Nemzetpolitikai Kutatóintézet

ILLYÉS Gergely

Politológus, külső munkatárs, Nemzetpolitikai Kutatóintézet

MOLNÁR József

A földrajztudomány kandidátusa, tanszékvezető, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Földtudományi és Turizmus Tanszék

RÁKÓCZI Krisztián

Politológus, kutató, Nemzetpolitikai Kutatóintézet

SZANYI-F. Eleonóra

Szociológus, senior elemző, Kutatópont Kft.